

Рајна Драгићевић, *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику – њворбена и семантичка анализа*, Институт за српски језик, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 18, Београд 2001, 1–281.

Задовољство нам је да кажемо неколико речи о овој вредној тек објављеној књизи; она представља текст, незнатно измењен, докторске дисертације одбрањене на Филолошком факултету у Београду октобра 1999. године.

Књига садржи следеће одељке и поделељке: Увод (9–10.), I. Творба придева који означавају људске особине у савременом српском језику (11–152), 1. Прелиминарна разматрања (11–17), 2. Прости придеви са значењем људских особина (18–68), 3. Секундарни прости придеви (49–64), 4. Изведени придеви са значењем људских особина (69–143), 5. Опште одлике придева са значењем људских особина (144–161). II. Семантика придева који се односе на људске особине (162–272). Библиографија (273–279), Апстракт.

У Уводу ауторка даје кратак преглед сличних истраживања, у свету и код нас, бар што се тиче њихове усмерености на групу семантички повезаних лексема и, с правом, констатује да се она англосаксонска своде на „скоро искључиво семантичка разматрања, која су често интердисциплинарна, па тако понекад прелазе оквире лингвистике и мање или више залазе у социологију, филозофију, психологију, па и когнитивну и социјалну антропологију“ (9. стр.), а она руска, мада лингвистички оријентисана и тиме ближа овоме, опет су често, нарочито у последње време, интердисциплинарна и повезана са фолклором и етнологијом. У нашој, пак, лингвистици није било много интересовања за испитивање лексичко-семантичких група, додуше, нешто их има последњих година, посебно компаративних, али у њима творбена анализа „остаје у другоме плану“ (10. стр.). Све ово чини оправданом ауторкину констатацију: „Наш рад је тако остао без специфичног узора“ (стр. 10).

О теоријској основи испитивања ауторка каже: „Структуру рада и методолошке поступке у истраживању конципирали смо у складу са самом грађом и личним афинитетом аутора према њој. Пажљив читалац ће, ипак, препознати теоријске утицаје појединих лингвистичких праваца у приступу неким анализама. Конкретно, биће ту утицаја структурализма, компоненцијалне анализе и когнитивне лингвистике (нарочито теорије прототипа)“ (10. стр.).

Грађа за ово истраживање узимана је из Речника МС и, докле се то могло, из Речника САНУ; ексцерпирано је 1350 придева ЉО, од којих је 1100 словенског порекла; 600 придева детаљно је анализирано; придеви странаго порекла нису испитивани, посебно што се њихове творбе тиче.

Одељак о творби посвећен је придевима који означавају људске особине (у даљем тексту: придеви ЉО) и њиховим дериватима, односно посвећено је семантичком пољу лексема (придева, именица, глагола и прилога) са значењем људских особина. Он започиње Прелиминарним напоменама, у којима ауторка одређује циљ овога рада.

Приступ творби речи изразито је семантички. Циљеви су овога истраживања, како их ауторка наводи: 1. творбено-семантички опис ове лексичко-семантичке групе речи; 2. одређивање места сваког суфикса у систему суфикса за грађење придева ЉО, што је у складу са ауторкином полазном хипотезом (1) да су суфикси за грађење ЉО устројени у одређени семантичко-функционални систем, (2) да сваки суфикс има своју примарну вредност која је специфична у односу на вредности осталих суфикса у систему и (3) да се вероватно може говорити и о суфиксној синонимији, али само као пропратној појави до које је дошло употребном интерференцијом придева (13. стр.); 3. испитивање експресивности суфиксних морфема, посебно преношење експресивности са суфикса на неутралну основу и развој експресивности код неутралног суфикса; 4. граматичка и семантичка анализа творбене основе и анализа њеног семантичког садржаја који се преноси у мотивисану реч; 5. семантичка конфронтација простих и изведених придева, што је у складу са полазном хипотезом да прости придеви имају много развијеније полисемантичке структуре и да су много продуктивнији као мотивне речи од изведених придева; 6. анализа деривационих система простих и изведених придева и анализа творбено-семантичког утицаја придева ЉО као мотивних речи на речи које они мотивишу; 7. конфронтација, семантичка и творбена, придева који означавају физичке особине и оних који означавају духовне; 8. разрада процедуре којом се издвајају придеви ЉО од других

придева; и 9. утврђивање семантичких типова ових придева на основу њихове творбене структуре“ (12–15. стр.).

Следе пододељци посвећени простим придевима ЉО. Ови су придеви подељени на праве просте — *благ, блед, стирог, чист* и секундарне просте (који су дводелне структуре, састављени од непродуктивне основе, чија се мотивна реч не може идентификовати, бар не синхроно, и творбеног форманта) — *добар, висок, лукав, ситан*.

Сви прости придеви ЉО као мотивне речи имају готово исти творбени потенцијал. Они мотивишу: „(1) именице (са значењем особине, носиоца особине мушког рода, носиоца особине женског рода), (2) глаголе (најчешће са значењем 'попримити или имати особину исказану придевом') и (3) придеве (са синонимним/дублетним значењем и придеве субјективне оцене) и прилоге (са значењем начина вршења радње)“ (23. стр.). О структури деривационих система ових придева ауторка каже: „Због бројних сличности у творбеном понашању придева ЉО могли бисмо рећи да њихови деривати образују систем, а не скуп. У том систему постоје одређене законитости, односно, очигледна је њихова уређеност... у систему нема много упражњених места... Нема много одступања од система, а то значи да када све деривате једне мотивне речи унесемо у њихова места у систему, нема много преосталих деривата, које због специфичности њихових значења не можемо да сместимо у систем“ (23. стр.). Доказ за ово ауторка даје два табелама: 1. Деривациони систем простих, неизведених придева ЉО (46–48. стр.) и 2. Деривациони систем секундарних простих придева ЉО (66–68. стр.); у првој је табели 57 придева са 7 својих потенцијалних деривата, а у другој је 60 придева, опет, са 7 својих потенцијалних деривата; нпр.: **бео** → белина, белост, белота, белоћа; белка, белкиња; белац; белети (се), белити (се), белкати (се); беличаст, белкаст, белцат; белкасто; **блесав** → блесавлук, блесавост, блесавштина; блесавац, блесавко; блесавица; блесавити (се); блесаво.

Изнећемо само неке од закључака које сматрамо новим и вредним.

— Међу придеве ЉО, поред оних који примарно означавају физичке и духовне ЉО, убројани су и они којима је значење ЉО доминантно, доминантно у семантичком варирању (полисемантичком и деривационом), мада не и примарно; такви су придеви *йрав, йросй, шуй, мек, млак, йун, љуй, сув* и сл.; њихови се деривациони системи у потпуности, или добрим делом, заснивају на секундарним значењима мотивних придева. Нпр., номинационално значење придева *йросй* није значење ЉО; међутим, секундарна су значења везана за ЉО; деривати придева *йросй* у основи имају његове секундарне садржаје: *йросйадија, йросйаклук, йросйакуша, йросйачина, йросйашйво* (20. стр.).

— Основна је подела придева ЉО на оне који означавају физичке особине и оне који означавају духовне особине; других је придева више од првих. Оправданост овакве поделе доказује се у раду различитим варирањем, полисемантичким и морфолошко-семантичким, првих и других придева.

— Од 58 простих придева ЉО гради се 131 именица са значењем ЉО; продуктивни су форманти -ост (39 именица), -оћа (28), -ина (20) и -ота (15). Именице на -ост имају и варијанте на -оћа (18), на -ина (10) и на-ота (10). Формант -ост специјализован је за грађење именица са значењем духовних особина, које секундарно регуларно развијају и значење поступка и у том значењу имају регуларну множину (нпр., *глујостѝ* — особина и *глуј њостѝујак*); формант -ост није типичан за именице које означавају физичку особину (оне не развијају значење поступка и немају множине) (нпр., *бледостѝ* — *бледоћа* — *бледило*); од секундарно простих придева ове се именице граде формантом -ост без обзира какву они особину означавају (*веселостѝ*, *сѝаростѝ*, *ѝрулостѝ*). Творбени формант -оћа није типичан, мада је фреквентан у грађењу именица са значењем ЉО; фреквентан је по броју придева за које се везује, али употреба тако добијене именице није фреквентна, чак је неуобичајена у односу на именицу добијену од истога придева типичним суфиксом (*благостѝ* — *благоћа*, *брзина* — *брзоћа*); он је типичан само у споју с придевима који примарно не означавају ЉО — *лакоћа*, *мекоћа*, *сувоћа*. Формант -ота типичан је за грађење именица ЉО, посебно оних које означавају духовне особине, али није продуктиван (*лејѝота*, *чистѝота*). Формант -ина, као и формант -оћа, типичан је само у споју са придевима који примарно не означавају људске особине (*брзина*, *црнина*, *ѝишина*) и веома ретко се јавља у споју са придевима ЉО (*јачина*) (24–27. стр.).

— *Nomina attributiva* и мушког и женског рода мотивисане су придевима ЉО, дакле, *nomina attributiva* женскога рода не гради се моционим суфиксима (*сѝарац* < *сѝар* + *ац*, *сѝарица* < *сѝар* + *ица*) (28–29. стр.). Велики део ових именица спада у именице субјективне оцене; њихова експресивност потиче из творбене основе, односно од чињенице да је једна негативна, а најчешће је у питању негативна особина, у варирању коме је у основи синегдоха (бар код именица мушкога рода), послужила за именовање особе (нпр. *грдоња*). Именице изведене од простих придева различите су од оних изведених од секундарно простих; код првих у основи је придев физичке особине, а код других у основи могу бити и придеви духовних особина; код првих претежно су у питању негативне особине, код других и негативне и позитивне (*млиѝѝоња*, *красник*) (30–34. и 58. стр.).

— Значење глагола изведених од простих придева ЉО, и оних везаних за физичке и оних везаних за духовне особине, своди се на добијање (*глујеџи*, *глувеџи*, *грубеџи*), односно чињење да неко добије (*лудииџи*, *круџиџи*, *младиџи*), на испољавање (*живкаџи*, *храмуцаџи*) или на интензификацију особине мотивног придева (*лејшаџи*, *мекшаџи*); ови глаголи доследно имају морфолошка обележја интранзитивне медијалности (-ети) / транзитивне активности (-ити); код глагола изведених од секундарно простих придева ова се морфолошка обележја глаголског рода губе — преовлађују глаголи на -ити без обзира на то кога су рода (*блесавиџи се*, *красиџи се*) (35–36. и 60–62. стр.).

— Придеви изведени од придева ЉО деле се, како ауторка констатује, на придеве синониме (блискозначнице) и придеве субјективне оцене. Придеви блискозначнице мање или више се разликују од придева који су им у основи: једни имају ново, али блиско значење (*блажан*, *блажен*), други имају еуфемизирано (*гордељив*, *ленив*, *йлажив*, *чврсиан*), а трећи интензивирани значење (*брзовиџи*, *мекан*, *йлаховиџи*), док је код четвртих извођењем постигнут прелаз особине уопште у људску особину (*љуџи ајвар* : *љуџиџи човек*). Придеви субјективне оцене (еуфемизираног и интензивираниог значења) ову конотацију добијају не само у споју са формантима субјективне оцене већ и у споју са неутралним формантима; више је изведених деминутивно-хипокористичних придева него оних аугментативно-пејоративних иако је много више простих придева који означавају непожељну особину; придеви непожељне особине продуктивнији су од оних других у грађењу *nomina attributiva*.

— Прилози настали поприложавањем придева средњег рода који означавају духовне особине истовремено квалификују и радњу и вршиоца радње (*Урадила је ѿо глуџо*, *гордо*, *лудо*), док они настали од придева који означавају физичке особине у својим основним значењима квалификују само вршиоца радње (те се неће рећи *Урадила је ѿо једро*, *глуво*, *кљасѿо*) (у секундарним значењима, у оним значењима у којима се не односе на физичке особине, разумљиво је, понашају се као и они који означавају духовне особине – *Слеѿо му је веровала*) (41–44. стр.). Исто се понашају и прилози добијени од изведених придева.

— Просте речи своје парадигматске везе остварују изван деривационог система коме су стожер, то значи да су асоцијативно независне од својих деривата — интересантан је ауторкин закључак добијен у тестовима асоцијација (на стимуланс *млад* реакција је *сиар*, а не *младосѿи*) (45–46. стр.).

Следећи је пододељак посвећен изведеним придевима. Они могу бити прави деривати и ономатопејски; првих је 450, других око 100.

Прави су деривати анализирани, с једне стране, према формантима којима су образовани *-(а)н*, *-ав*, *-(љ)ив*, *-асић*, *-ен*, *-ић* (*-овић*), *-(а)к*, *-аић*, с друге стране, према типу и семантици творбене основе (која може бити *деноминативна*, *девербативна* и *деадјективна*) и, с треће стране, према елементима који из семантичког садржаја мотивне речи улазе у мотивисану реч. Дате су и табеле деривационих система изведених придева према творбеним формантима: *-(а)н* (са 125 придева) (нпр. **блудан** → блудност, блудња; блудник; блудница; блудно) (89–91. стр.), *-ав* (са 62 придева) (**гиздав** → гиздавост; гиздавац; гиздавица, гиздавка, гиздавуша; гиздаво) (98–99. стр.), *-љив* (са 58 придева) (**бојажљив** → бојажљивост; бојажљивац, бојажљивко; бојажљиво) (107–108. стр.), *-ив* (са 11 придева (**грамзив** → грамзивост; грамзивица; грамзивац; грамзиво) (109. стр.), *-ен* (са 30 придева) (**блажен** → блаженост, блаженство; блаженица; блаженик; блажено) (119. стр.), *-овић* (са 17 придева) (**даровит** → даровитост; даровито), *-ић* (са 14 придева) (**честит** → честитост; честито); овим се табелама доказује једна од полазних хипотеза: деривациони системи изведених придева сиромашнији су од деривационих система простих придева, или, другим речима, у лексичком систему мање је другостепених деривата од оних првостепених. Семантичка вредност творбених форманата за грађење придева ЛО испитивана је процедуром бинарних опозиција са циљем да се утврди типична вредност свакога форманта; основне су опозиције на којима се заснива систем ових форманата: значење опскрбљености, значење карактеристичне појединости и значење субјективне оцене, уз утврђивање типа творбене основе. Резултати ових испитивања дати су у табели (131. стр.).

Уз анализу морфолошког варирања дата је и детаљна анализа семантичког варирања који му је у основи; закључак је анализе: тип варирања зависи не само од категоријалне вредности мотивне речи, не само од њене примарности односно секундарности, већ и од богатства сема у томе садржају; и даље, значење тако добијеног придева ЛО зависи од тога на који се начин испољавају њима означене особине, ситуационо или перманентно (исп. *ѝркосан* : *сиромашан*) (нпр., 91–96. стр.).

И ономатопејски придеви ЛО подвргнути су у анализи истим процедурама: испитују се творбени форманти, творбене основе и семантички однос мотивне речи према мотивисаној. Најчешћи су творбени форманти: *-ав*, *-(а)н*, *-(љ)ив* и *-асић* (што значи да је фреквентност ових форманата друкчија него код неонотопејских придева

ЉО); најчешће творбене основе су глаголске (што значи да су онома-топејски придеви другостепени деривати); најчешће цео семантички садржај мотивне речи улази у мотивисану и најчешће је то номинаци-они садржај (ређе је у питању секундарни садржај метафоричног типа, као код придева *колебљив*) (135. стр.).

Друго је поглавље посвећено семантици придева ЉО, односно посвећено је испитивању у семантичком пољу лексема са значењем људских особина централног скупа лексема, лексичко-семантичке групе са истом архисемом, истом идеографском појмовном вредно-шћу. Циљ испитивања је утврђивање вертикалне и хоризонталне па-радигматске организације овога скупа лексема ЉО. И да би се овај циљ остварио ове су лексеме подвргнуте неколиким семантичким процедурама: анализирани су примарне семантичке реализације и простих и изведених придева; испитивани су начини полисемантичке дисперзије простих и изведених придева, и оних који означавају фи-зичке особине, и оних који означавају духовне; вршена је упоредна анализа придева који означавају физичке особине и оних који означа-вају духовне, као и оних који означавају и једне и друге; испитивана је њихова способност/неспособност имплицитног поређења; испити-вана је њихова прототипичност; испитиване су семантичке разлике између прототипичних придева ЉО и оних периферних; испитивана је способност антонимског повезивања придева ЉО; утврђивана је синонимичност придева ЉО.

Изнећемо неке од основних и у лингвистици нових закључака.

— Придеви који означавају физичке особине деле се на оне који означавају пожељне (*висок, здрав, лей*) и оне који означавају непо-жељне особине (*дебео, јалов, кљакав*). Других је више од првих, посебно су бројни они којима се лица одређују по каквом деформитету или некој непожељној физичкој радњи (*гегав, грбав, кљакав*) или по каквом наглашеном делу тела (*главај, носај, тирјасј*).

— И придеви пожељних и придеви непожељних особина деле се на оне којима се казује каква особина коју поседује прототип и према којој се одмерава казана особина (*лей = лејши у односу на йројо-шій; ружан = ружнији од йројошійа*) и оне којима се казује особи-на, по правилу негативна, коју не поседује прототип (*змијасј, мачкасј, глув, хром, носај*); наспрам ових других придева не стоје одговарајући придеви пожељних особина.

— Придеви духовних особина анализирани су према ситуацији у којој се особина испољава; разлог је оваквоме приступу уважавање у психологији познате и признате теорије о структури емоција, о немо-гућности њихове вербализације и о њиховом везивању за одређене

ситуације; ова је теорија прихваћена и у лингвистици (нпр., од А. Вјежбицке); а речничке дефиниције придева ЉО духовних особина управо су такве (одвајкада и сада). Тако се придеви пожељних духовних особина своде на *који је + (вредносно плус) у одређеној ситуацији* (*јуначан = срчан у ојасности*), а придеви непожељних особина на *који је — (вредносно минус) у ситуацији*. О *плусу* и *минусу* ауторка каже: „да је наша афирмативна процена заснована на индивидуалним или колективним нормама условљених животом у одређеној заједници, животним добом, начином васпитавања...“, и даље, „да ли ће неко кога описујемо бити означен са плус или минус, зависи од тога колико је степен тог позитивног или негативног одређења изражен у односу на степен испољавања плуса или минуса у датој ситуацији код прототипа“ (174. стр.).

— Придеви ЉО међусобно се разликују по степену своје широкозначности; већу широкозначност имају они који се везују за више прототипичних ситуација (што потврђује и анкета коју је спровела ауторка) (176–177. стр.); придеви веће широкозначности имају богастије полисемантичке структуре.

— Придеви ЉО који примарно означавају физичке особине могу секундарно и метафорички означавати духовне особине (*оштар нож — оштар човек*); придеви ЉО који примарно означавају духовне особине не могу секундарно означавати физичке особине људи, али могу, уз експресивну маркираност, означавати физичке особине уопште (*благ човек — блага брда, глуп човек — глуп шешир*). (180. стр.).

— Придеви ЉО имају способност имплицитног поређења; значење придева којима се казују особине које сви имамо, односно особине које у некој мери има прототип, заснива се на компаративу (*Марко је висок (јамеџан) = Марко је висок (јамеџан) у односу на јројојшиј*), а значење придева којима се казују особине које немамо сви, односно које не поседује прототип, заснива се на позитиву (*Марко је кљакав (охол) = Марко је кљакав (охол) за разлику од јројојшија*) (181–182. стр.).

— Придеви чије се значење заснива на компаративу имају антониме; придеви чије се значење заснива на позитиву немају антониме. Антонимски односи придева ЉО друкчији су од антонимских односа других придева; антоними придева ЉО налазе се између градабилних и неградабилних (182–183. стр.).

— Придеви физичких особина чије се значење заснива на компаративу апстрактнији су од придева физичких особина чије се значење заснива на позитиву.

— Немаркирани члан антонимског пара семантички је богатији од маркираног члана; ауторка, с правом, ово објашњава типом значења првог и другог члана, као њиховом непотпуном антонимичношћу; значење је немаркираног члана номинално и контрасно, а маркираног само контрасно.

— Придеви ЉО хијерархијски су организовани. Централно место у овој организацији имају придеви *добар* и *леј* (затим, *йамейџан*, *йошџен*, *искрен*, *зао*); на номинационом нивоу они имају различите семантичке садржаје, првим се исказује пожељна духовна особина, другим пожељна физичка; на секундарном нивоу, који није везан за ЉО, њихове су семантичке реализације синонимичне, готово се поклапају (*леј углед* : *добар углед*, *добра йрилика* : *леја йрилика*), што значи да је сема колективног вредновања једна од најважнијих сема у полисемантичкој дисперзији; ово је, с једне стране, резултат анализе прототипа и анкете коју је ауторка спровела (197–199. стр.) и, с друге стране, природни закључак свих досад спроведених анализа: *добар* и *леј* су прости придеви пожељних особина, ситуационо непрототипични, са веома развијеном полисемијом и деривацијом, придеви којима се означавају особине које имамо сви, па и прототип у извесној мери, то су придеви са имплицитном компарацијом (имају номинално и компаративно значење) способни за антонимско повезивање.

— Придеви *јак* и *слаб* имају највећу способност ступања у синонимске односе (одмах до њих су *ошџар*, *џежжак*, *снажан*, *велик*, *жесџок*), а то указује на изузетну важност семе интензитета (што је у складу са резултатима анализе имплицитног поређења). Ово је резултат импут анализе (анализе упутница), коју је ауторка за ово испитивање оригинално осмислила; анализа се састоји у пребројавању придева који се појављују у дефиницијама придева ЉО (212–213. стр.).

— Семама из семантичких садржаја придева *добар*, *леј*, *јак* и *слаб* организован је систем придева ЉО. О томе ауторка каже: „Придевима *добар*, *леј*, *јак* и *слаб* приступамо двојако. То су централни придеви ЉО, али, истовремено, и за нас још важније, овим придевима се изражавају кључне семе придева ЉО. То су семе *који је йозиџиван* — *који је негџиван* и *који се исџољава у изразиџом*, *максималном сџејену* — *који се исџољава у минималном сџејену*. На основу неке од ових сема, или њиховим укрштањем, већина придева ЉО развија систем својих семантичких реализација. Ми смо испитивали хијерархијску структуру ових придева управо да бисмо дошли до тих централних сема које повезују све придеве ЉО“ (215–216. стр.).

— Полисемантичка дисперзија не индукује се на исти начин у простим придевима ЉО и у изведеним придевима ЉО. Разлог томе је

„велика улога творбених форманата изведених речи у различитом функционисању семантичких трансформација“ (252. стр.).

У последњем одељку наведене су главне поделе придева ЉО извршене у раду. Уз сваку поделу дата су и кратка објашњења (разлози за поделу, критерији, циљеви).

Списак од 644 уазбучена акцентована придева (294–272. стр.) служи за обличку идентификацију обрађених простих и изведених придева ЉО.

Библиографија дата на крају рада броји 139 цитираних радова. Литература је добро одабрана и веома добро и критички коришћена у раду.

Да сведемо неке од закључака који имају општу теоријску вредност.

1. Успостављање дистинкције примарно – доминантно значење; деривациони системи неких придева ЉО не заснивају се на примарном, већ на неком од секундарних значења; то секундарно значење је доминантно; захваљујући томе у грађу су ушли неки придеви који нису примарно, али јесу доминантно људске особине; то је случај, нпр., са придевима *йросѿ* (*йросѿак*, *йросѿаклук*, *йросѿакуша*, *йросѿачина*, *йросѿашѿво*), *ѿуѿ* (*ѿуѿав*, *ѿуѿавац*, *ѿуѿавѿѿи*, *ѿуѿавко*, *ѿуѿавосѿ*, *ѿуѿак*, *ѿуѿан*, *ѿуѿаѿѿија*, *ѿуѿосѿ*).

2. Вредност суфикса у некој категорији процењује се и његовом фреквентношћу и његовом типичношћу у датој категорији.

3. Другостепени деривати формално постоје, а семантички не постоје; семантички се везују не за речи у творбеној основи, већ за за речи које су мотивисале творбену основу.

4. Проширена је категорија именица субјективне оцене именицама насталим од придева ЉО: *ѿуѿаѿѿија*, *глуѿак*, *йросѿак*, *драгић* (изузев *црнац*, *белац*, *сѿарац*), као и оним насталим од именица које означавају део тела: *главоња*, *мозгоња*, *носоња*; субјективна оцена је у свођењу особе на једну особину, то је синегдоха; ту суфикс не игра важну улогу, међутим суфикс је важан да би неутралне именице из ове групе, као што је *црнац* превео у категорију субјективне оцене: *црнчуга*.

5. Изостанак логичке везе између простог придева и његовог деривата, као и изостанак логичке везе између деривата и простог придева који му је у творбеној основи; тест асоцијација упућује на закључак да структурна и семантичка веза не гарантује обавезност логичке везе; деривати се појмовно осамостаљују од мотивних речи и граде асоцијативне везе са својим синонимима, антонимима, хипонимима итд.

6. Посебност организације полисемантичке структуре придева ЉО; устаљена представа о организацији полисемантичке структуре лексеме подразумева једно примарно значење на основу чије структуре се формира остатак значењског система, и то метафором, метонимијом и синегдохом; придеви ЉО указују на друге могућности – на постојање полисемантичких структура са много примарних значења која су резултат платисемије, а мало секундарних.

7. Постојање метафоре са задршком – непотпуно остварене метафоре; остваривач те задршке је придевски формант; односи се на неке изведене придеве којима формант онемогућава пуну метафоричност: *меденасѝ, мечкасѝ, леден, меден*; у дубинској структури – као мед, као мачка, као медвед.

8. Везана употреба придева који су међу собом у односу релативне синонимије, која има функцију семантичке позиције за реализацију и експликацију значења једнога и другога и у којој су придеви неретко у узрочно-последичном односу (*одгега ѿежжак и ѿејѿурав*).

Свешћемо и неке од закључака о организацији придева ЉО.

1. Систем придева ЉО хијерархијски је организован; централни чланови у пирамидалној организацији су *добар, леј, јак, слаб*; то су потврдиле полисемантичке структуре ових придева, као и две процедуре: а) анализа прототипа, чији је резултат: најфреквентнији су придеви *добар* и *леј*; њихова се примарна значења разликују, али су им секундарна скоро иста (што показују и лексикографске синонимске дефиниције), што значи да је на секундарном нивоу дошло до њихове десемантизације (*леја хаљина : добра хаљина*); и још даље, то значи да је позитивно/негативно вредновање једна од најважнијих сема на којима се заснива развој значења придева ЉО (у нашој свести дубље су утемељене оне особине које су на највишем месту на нашој вредносној лествици; више се вреднују духовне од физичких особина; више се вреднују особине од појединца ка свету односно оне особине које појединац испољава према другима — *добар, искрен, ѿошћен*, него особине појединца за себе — *леј, ѿамешан*) и б) импут анализа (анализа упутница), која се састоји у пребројавању придева ЉО који се појављују у синонимским деловима дефиниција придева ЉО; централни су *јак* и *слаб*, што значи да је сема интензитета једна од најважнијих сема у развоју значења придева ЉО.

2. Деривациони систем придева ЉО затворен је и законит.

3. Типичне вредности творбених форманата своде се на пет основних значењских информација: 1. опскрбљеност: -ит, -ен, -ив, -ан (+) : -ак, -ат, -аст, -љив, -ав (-), 2. карактеристична појединост: -ат, -аст, -ав (+) : -ак, -ен, -ив (-). 3. сличност: -аст, -ен (+) : -ит/-овит,

-ат, -ак, -ив/-љив (-). 4. придеви акције (девербативни): -ав,-ан, -љив :
-ат, -аст, -ен, -ит/-овит, -ак 5. субјективна оцена: -ав, -аст, -ит/-овит :
-ан, -љив/-ив, -ен.

4. 12 различитих подела придева ЛО према различитим критеријима процедуре су закључивања и провере закључака.

Закључимо. Ова књига прва је у нашој лингвистици студија о семантичкој организацији једне лексичко-семантичке групе речи и о семантичком и морфолошко-семантичком варирању лексема у њој. Изнсти закључци нови су и поуздани, изведени и проверени новим, узорним методама и процедурама које су у складу са савременим лексиколошким, дериватолошким и општим лингвистичким знањима.

Београд

Даринка Горџан-Премк